

قراردادهای اعتبار اسناد

حقوق تجارت عنوان مطلبی است که توسط دکتر اخلاقی در کلاس های آموزش ضمن خدمت، که در معاونت آموزش دادگستری استان تهران برگزار می شود، تدریس شده است. تاکنون دو بخش از این مباحث در مجله قضاوت آمده است. آن چه می خوانید قسمت سوم آن است.

در تعریف اعتبار نامه می توان گفت: سندی است که توسط بانک بنا به درخواست مشتری صادر می گردد و مؤید مبلغی در وجه شخص معین یا حواله کرد آن شخص است. ذی نفع تعهد پرداخت می کند یا می پذیرد وجه اسناد تجاری چنین شخصی را بپردازد یا این که بانک دیگری را مجاز به پرداخت یا وجه چنین اسناد تجاری را کارسازی می کند. در اعتبار نامه های تجاری معمولاً گفته می شود سه نوع قرارداد وجود دارد که بین دو شخص منعقد می شود. ایران دارای اموال، توانایی هاو دارایی ها و ارزش هایی است که به خارج از کشور صادر می کند. علاوه بر صادرات سنتی از جمله فرش، پسته، خشکبار، خاویار، پوست، خرما و... اقلام عمده ای مثل نفت، گاز و مواد پتروشیمی به کشورهای خارجی صادر می شود؛ اما در مقابل این اقلام محدود صادراتی بسیاری از کالاها را وارد می کنیم.

بر خلاف معاملات داخلی که وسیله پرداخت، وجه نقد یا اسناد تجاری است، در معاملات تجاری بین المللی وسیله پرداخت اعتبار اسنادند.

معمولاً پرداخت ها در معاملات به ۳ طریق انجام می شود ۱- حواله های بانکی ۲- پرداخت های برواتی ۳- اعتبار اسنادی. اولین قراردادی که در رابطه با یک اعتبار نامه تجاری تنظیم و امضاء می شود، قرارداد پایه یا قرارداد خرید و فروش است. دومین قرارداد بین مشتری و بانک گشاینده اعتبار است و در ضمن این قرارداد، بانک وثیقه های لازم را از خریدار می گیرد.

سومین قرارداد، قرارداد بین دو بانک یعنی بانک گشاینده اعتبار و بانک کارگزار است. این قرارداد سازوکار پرداخت را به منصفه ظهور می رساند. مثلاً بانک مبادرت به گشایش اعتبار اسناد به مبلغ ۳۰ میلیون دلار می کند، نحوه پرداخت آن به کشور دیگر چگونه است؟ بانک باید در کشوری که محل پرداخت است، یا شعبه ای داشته باشد یا اگر شعبه ای ندارد با بانکی به نام بانک کارگزار وارد مذاکره شود و از او بخواهد وجه اعتبار اسناد را به فروشنده، در قبال ارائه اسناد بپردازد. قراردادهای فوق الذکر بین مشتری و بانک است اما یک قراردادی بین فروشنندگان و بانک کارگزار هم وجود دارد که به موجب این قرارداد و با ارائه اسناد فروش، ثمن معامله به فروشنده، توسط آن بانک (بانک کارگزار)، تأیید می گردد.

این وسیله پرداخت در صحنه بین المللی طبق عرف و آداب و رسوم بازرگانان به حدی از درجه اعتبار

رسیده است که تمام کشورهای دنیا بر اساس آن عمل می کنند. رشته مقرراتی وجود دارد به نام مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی که هیچ مرجع قانون گذاری این را وضع نکرده و به نام مخفف (P.C.U) معروف است. شورای عالی بانک ها تصویب کرده که معاملات بین المللی توسط بانک های ایرانی از طریق مقررات مذکور انجام شود. این مقررات هر دو سال یک بار به روز می شود به طوری که از P.C.U ۲۰۰۰ به P.C.U ۳۰۰۰ و به P.C.U ۴۰۰۰ و P.C.U ۵۰۰۰ در آمده است.

در صدر متن اعتبارنامه برای این که طرفین حقوق خود را در قرارداد پایه بدانند اعتبار اسنادی نوشته می شود که اگر در روند معاملات شان اشکالی پیش آید به P.C.U استناد می شود. این مقررات در ماده ۲ خود مفهوم اعتبار را تعریف کرده که به موجب آن، از نظر این مواد عبارت اعتبارات اسنادی و اعتبارات ضمانتی که از این پس به عنوان اعتبارات اشاره می شود، هر گونه تریباتی است که به هر صورت ذکر شده یا عنوان شده است که بر طبق آن یک بانک بنابر تقاضا و بر اساس دستور مشتری که متقاضی اعتبار است یا از طرف خود موظف می شود تا در مقابل اسناد، مشروط بر این که شرایط اعتبار رعایت شده باشد - پرداختی را به شخص ثالث که ذی نفع اعتبار است یا به حواله کرد او انجام دهد یا بروات صادره توسط ذی نفع را قبول و پرداخت کند یا به بانک دیگری اجازه دهد، همان بانک کارگزار این پرداخت را انجام دهد یا چنین برواتی را قبول و پرداخت کند.

این سه قرارداد مجموعه قراردادهایی را تشکیل می دهند که پایه و اساس صدور اسناد اعتباری است؛ ولی وقتی ما در رابطه با یک عمل حقوقی مبلغی به عنوان وجه نقد یا سند تجاری می دهیم، با صدور سند تجاری، این سند بر اساس وصف تجربیدی از رابطه حقوقی خود جدا می شود و به حیات خود ادامه می دهد. در اینجا وصف تجربیدی را نیز برای اعتبار نامه های تجاری قائل شده اند. از نظر این که سازوکار پرداخت مستقل باشد و فارغ از قرارداد پایه، اشکالی در مورد پرداخت آن مترتب نباشد. ماده ۴ مقررات فوق الذکر مقرر داشته که: در عملیات اعتبار کلیه طرف های ذی نفع اسناد را معامله می کنند، یعنی فروشنده سند را به بانک می آورد. اسنادی که باید به بانک ارائه شود عبارتند از ۱- قبض انبار ۲- اسناد فروش جنس مثل صورت حساب تجاری ۳- بیمه نامه که شرط ضروری تقدیر کردن وجه اعتبار است. کالا

باید از مبدأ تا مقصد بیمه شود تا اگر اتفاقی افتاد خریدار از بیمه گر مطالبه خسارت کند. علاوه بر این فروشنده مکلف است چند گواهی نامه ارائه کند: ۱- گواهی مبدأ که در واقع بیان گر این است که کالا در کدام کشور ساخته شده است ۲- گواهی کمیت و کیفیت کالا از ناحیه اتاق بازرگانی که مبین انطباق کالای تسلیمی با کالای موضوع قرارداد است. ۳- گواهی بازرسی کالا که مؤید تطبیق کالای خریداری شده توسط خریدار با مشخصات قراردادی است در سال های اخیر این گواهی نامه به دنبال تقلباتی که در قلمروی اعتبارات اسناد پیش آمده، مطرح شده است. بر اساس گواهی نامه مذکور یعنی یک مؤسسه معتبر بین المللی که متخصص در ارزیابی کالاهاست و دارای شهرت بین المللی است، کالای خریداری شده توسط خریدار را در محل بررسی و آن را با مشخصات قراردادی تطبیق می دهد و متعاقب آن گواهی نامه بازرسی کالا را صادر می کند. بانک ها به خریداران ایرانی توضیح می دهند که گواهی بازرسی کالا را منحصرأ از مؤسسات بین المللی که بانک مرکزی معرفی کرده، بگیرند.

در سطح جهان ۱۵ مؤسسه در این خصوص وجود دارند که از آنها ضمانت نامه های بانکی گرفته می شود تا هر گاه در صدور کالا ایراد و اشکالی ایجاد گردد، از آن محل خسارت وارده به مشتری ایرانی پرداخت شود. در حال حاضر منحصرأ گواهی نامه های صادر شده از سوی این مؤسسات بین المللی ملاک عمل خریداران ایرانی است و فروشنندگان خارجی نیز با ارائه مجموعه اسناد به بانک توان نقد کردن وجه اعتبار را پیدا می کنند و دیگر به قرارداد کاری ندارند. ماده ۳ مقررات فوق منظور از اعتبارات در برابر قراردادهای پایه عنوان کرده است.

اعتبارات معاملاتی، جدا از قراردادهای فروش یا سایر قراردادهایی است که مبنای گشایش اعتبار قرار می گیرند و قراردادهای مبنای اعتبار به هیچ وجه ارتباطی به بانک ها ندارد و تعهدی برای آنها ایجاد نمی کند، حتی اگر در اعتبارنامه، هر گونه اشاره ای به این قراردادها بشود مثل این که در وجه چک نوشته شود بابت معامله فلان به شرط منطبق بودن کالا با مشخصات قرارداد. یا نمونه ی دیگر این که: از جمله اقلام وارداتی ما از کشورهای استرالیا و نیوزلند گوشت و از کشورهای هلند و دانمارک و سوئد مرغ است. در سابق اعلام شد یک کشتی مرغ وارد شده

و منتظر تخلیه است ولی مرغها ذبح شرعی نشده اند. در این جا فروشنده باید گواهی نامه ذبح شرعی مرغها را ارائه می کرد. این کشتی چندروزی در بندر ایستاد چون محموله آن فاسدشدنی بود زیاد نمی توانست در بندر بایستد، برای خاتمه دعوا قرار شد مرغها برای آزمایش به آزمایشگاه ایرانی برده شود که با پذیرفتن نظریه آزمایشگاه از سوی فروشنده، محموله به کشور غربستان ارسال شد و بعد از مدتی اعلام شد که مرغها ذبح شرعی شده اند. آن قدر دعوی طولانی شد که مرغها در خطر فساد قرار گرفتند و برای این که جلوی ضرر گرفته شود آنها را به حراج گذاشتند و فروخته شد. در چنین مواردی نوع گواهی نامه های خواسته شده گواهی نامه های خاص است.

اگر تمام گواهی نامه ها را در کنار هم بگذاریم دیگر از ورود به خود قرارداد اصلی بی نیاز می شویم. این یک سازوکار پرداختی است که این اطمینان را به خریدار می دهد که «کالای تو در راه است. همان کالا را با همان مبلغ و اوصاف دریافت می کنی» و فروشنده هم اطمینان پیدا می کند با گشایش اعتبار اسنادی و تحویل اسناد به پول خود می رسد. قراردادهای اعتبار اسنادی از لحاظ تحلیل حقوقی جزء هیچ یک از قراردادهای عقود معین نیستند، بلکه از مصادیق ماده ۱۰ قانون مدنی محسوب می شوند.

فرانسوی ها معتقدند غالب عقود اعتبارات اسنادی عقد لازم و الزام آور هستند و از جزو عقود بی نام به حساب می آیند و به محض گشایش اعتبار به شرط این که از نوع غیر قابل برگشت باشند برای بانک ایجاد تعهد می کنند.

انگلیسی ها می گویند این عقود از نوع قراردادهای خودبه خود تسویه شده هستند. یعنی بانکی که گشایش اعتبار می کند برای تضمین وجه اعتبارش می گوید بارنامه باید در وجه من صادر بشود، بارنامه یک سند مهم تجاری است که مثل چک قابلیت نقل و انتقال دارد. یعنی بارنامه را حتی وقتی کالا در راه است، تجار معامله می کنند. معمولاً در عقد اعتبارات اسنادی، کالایی که در بارنامه تجلی پیدا کرده وثیقه بانک قرار می گیرد که گشاینده اعتبار، پس از ورود کالا، برای تسویه وجه اعتبار، کالای موضوع اعتبارات اسنادی را در متن قرار می دهد. وثیقه این کالا از طریق بارنامه انجام می شود. بانک از فروشنده می خواهد، چون پرداخت از طریق وجه اسنادی صورت می گیرد، بارنامه به نام بانک نوشته شود تا بر اساس وجود حق ظهر نویسی در بارنامه برای صاحب کالا، برای ترخیص کالا در وجه ذی نفع ظهر نویسی شود.

اعتبارات اسنادی به ۲ نوع تقسیم می شود. ۱- اعتبارات اسنادی قابل برگشت ۲- اعتبارات اسنادی غیر قابل برگشت. به موجب ماده ۶ اعتبار ممکن است قابل فسخ (قابل برگشت) و غیر قابل فسخ (غیر قابل برگشت) باشد. بنابراین اعتبار باید به وضوح مشخص کند که قابل برگشت یا غیر قابل برگشت است. در صورت عدم وجود چنین تصریحی

اعتبار غیر قابل برگشت است. یعنی اعتباری که گشایش شده ذی نفع مطمئن است که این اعتبار به جای خود باقی است و گشاینده اعتبار هم نمی تواند اعتبار اسنادی را فسخ کند. بعد از انقلاب و بحران های اقتصادی، اعتبارات اسنادی بسیاری از مؤسسات ایرانی برگشت خورد و دولت ایران در قبال عدم پرداخت به موقع اعتبارات اسنادی زیان دید. به خاطر این موضوع، الان فروشندگان خارجی از خریداران ایرانی می خواهند اول، اعتبار غیر قابل برگشت باشد؛ بعد به این اعتبار یک وجه دیگر هم اضافه می کنند که تأیید شده باشد، یعنی علاوه بر بانکی که تعهد پرداخت وجه اعتبار را دارد یک بانکی دیگری هم تأیید کند تا اگر بانک گشاینده اعتبار پرداخت نکرد بانک دیگر پرداخت کند. از سوی دیگر، اعتبارات اسنادی ممکن است قابل تقسیم و قابل انتقال باشد. قابل تقسیم به این معنا که بعضی از قراردادهای بین المللی مستلزم چندمرحله کار هستند مثلاً با شرکت بزرگی مثل زمینس قراردادی داریم که این طرح یک پارچگی مخابراتی منطقه قشم را تأمین کند از این رو این شرکت مبلغ ۱۳ میلیون دلار اعتبار اسنادی می خواهد که این مبلغ را قابل تقسیم باشد.

بنابراین باید مجری پروژه اجازه داشته باشد که هر قسمت از محصولات و تجهیزات مورد نیاز این نیروگاه را که هر کمپانی تأمین کند بتواند به آن شرکت مبلغ اعتبار مورد نظر انتقال دهد این را از بابت اعتبار اسناد قابل تقسیم می گویند و از جهت دیگر به آن اعتبار اسنادی قابل انتقال گفته می شود، چون ممکن است یک سازنده دیگری بخواهد این کار را بکند و اگر شرکت طرف قرارداد ظرفیت تولیدش تمام شده باشد و امکان تولید برای آن نباشد، شرکت اجازه می خواهد به

وسیله شرکت مشابه دیگری که در خود این کشور است (توافق کنند) بر اساس همان مشخصات و مصوبات مندرج در قرارداد عمل کند که در این جا گفته می شود اعتبارات اسنادی قابل تقسیم و قابل استناد و قابل انتقال اند که هر یک برای خود اعتبار دارای اعتبار است و سازوکار پرداخت را در صحنه بین المللی تأمین می کند.

نوع دیگر از قراردادها با نام قراردادهای گام به گام است. از این جهت به آن ها قراردادهای گام به گام گفته می شود که اگر برای قرارداد ۷ مرحله قائل شدیم عبور از هر مرحله پیش بینی شده منوط به تأیید مرحله قبل و صدور گواهی است.

سازمان بنادر دادخواستی ارائه داده دایر بر ابطال قرارداد به استناد این که آن چه که تحویل شده است ابتدایی بوده و به ماده ۱۹ قانون مدنی استناد کرده است و نتیجتاً عنوان داشتند که قصد انشاء مقرون به

نبوده که ما توقع داشتیم در همان جلسات مقدماتی متوجه شویم که این خواسته سنگینی است و خواسته خود (الزام خواننده) را به انجام قرار داد تغییر دادند. چون امضاء کنندگان گواهی نامه صلاحیت نداشتند، به این دلیل که گواهی نامه ها تقلبی بوده اند، اگر چه ۶ مرحله از آن نیز طی شده باشد، در تمام این مراحل نمایندگان صالح نبودند. در رابطه با گواهی نامه اولاً، وقتی جنبه کیفی دارد که توأم با یک اعمال مجرمانه باشد که بتوانیم یک متنی برای آن در قانون پیدا کنیم، باید بگوییم خلاف واقع شده، یا به عمد بوده است یا ناشی از تقصیر سهوی، یعنی کارشناسی صورت گرفته و یک مرجع صالحی خلاف واقع بودنش را ثابت کرده است، اگر بدین صورت باشد مراتب به دادگاه صالحه اعلام می گردد.

در قراردادهای بین المللی دو شرط عمده هست یکی، دادگاه صالح و دیگری، قانون صالح. پس ابتدا به قرارداد رجوع می کنیم که در صورت اختلاف، رسیدگی به آن در صلاحیت کدام دادگاه است؟ آیا دادگاه ایران صالح است؟ در مواردی در قرارداد به پیش بینی شده هر نوع اختلاف ناشی از قرارداد به مرجع داوری اتاق بازرگانی بین المللی پاریس باشد البته ممکن است قرارداد اصلی ما این باشد: در قراردادی که با لوجز نوشتیم و از او کارشناسی خواستیم لوجز قرارداد خودش را ارائه کرد که اگر می خواهید من برای شما کارشناسی کنیم، بر اساس معیارهای بین المللی در قبال دریافت این مبلغ را برای

شما کارشناسی انجام می دهیم. اگر به کارشناسی من معترض هستید، دادگاه صالح و نحوه رسیدگی بر اساس داوری در لندن انجام خواهد می شود در آن جا باید دادخواستی داده شود مبنی بر این که احراز شده که گواهی صادره، خلاف

قراردادهای اعتبار اسناد از لحاظ تحلیل حقوقی جزء هیچ یک از قراردادهای عقود معین نیستند بلکه از مصادیق ماده ۱۰ قانون مدنی محسوب می شوند

واقع است و کارشناس تعیین شود تا این گواهی نامه را با کالاها تطبیق بدهد و اگر احراز شد که خلاف واقع است خسارات وارده جبران شود یا آن را به نظر کارشناس یاد داور واگذار می کنیم. اگر پس از مصرف متوجه شدیم خلاف واقع است اثبات آن مشکل است، اگر چیزی در دست نباشد ما مشکل اثبات داریم.

همچنین اگر هیچ آثاری از مصرف نباشد دیگر نمی توانیم دعوایی را مطرح کنیم مگر این که باز آن را جمع آوری کنیم. مؤسسات بزرگ سولویانس مثل بسیاری از مؤسسات بین المللی برای خدشه وارد نشدن به شهرت بین المللی اش از طرح چنین دعوی خودداری و اقدام به جبران خسارت می کنند. خسارت هم یا به صورت مبلغ معین به شرط اثبات یا این که به میزان اثبات شده در دادگاه، داوری پرداخت می شود.